

A szlovákiai magyarok mindennapi kultúráját befolyásoló külső tényezők
1918-tól napjainkig

Liszka József
Fórum Kisebbségkutató Intézet
Etnológiai Központ
Komárom/Szlovákia

Nemrégiben egy "határontúli magyar" értelmiségi úgy nyilatkozott, hogy Trianon után a kisebbségi sorba került magyaroktól "mindent elvettek, amit el lehetett venni". Ez természetesen még abban a szövegösszefüggésben is túlzás, ahol elhangzott (tudniillik a korábbi magyar kulturális intézményrendszeréről, iskolákról, tudományos társaságokról stb. volt szó), s pláne az, ha általánosabban, a kultúra széles értelmében vizsgáljuk az elmúlt szűk nyolc évtizedet. Jóval árnyaltabban és realiztikusabban fogalmaz Lukács László egy, a (magyar) néprajzi látásmóddal foglalkozó dolgozatában, amikor azt írja, hogy a magyar nép egy "mozaiknemzet" kereti közt létezik, majd meg is magyarázza, hogy mit ért ez alatt: *"A mozaiknemzet azt jelenti, hogy a mozaik minden darabja önálló, különálló rész, de csak a többivel együtt teljes. A teljesség igénye nyolc különböző társadalmi-gazdasági-politikai berendezkedésű, más-más nyelvű és kultúrájú, a legtöbb esetben saját nemzetállamiság kiépítésére törekvő ország területén élő magyarság számára mindmáig termékeny illúzió maradt"*. Én itt a hangsúlyt a "termékeny illúzióra", azon belül is inkább a "termékeny"-re helyezném, hiszen azáltal, hogy 1918-at követően a magyarság jelentős hányada kisebbségi sorba került, újabb kihívásokkal találkozta (volna) szembe magát a magyar néprajztudomány is. Az archaizmusok görcsös keresgélése mellett ugyanis már a kezdet-kezdeténél oda lehetett/kellett volna figyelni azokra a hatásokra, amelyek az impériumváltásokból adódóan érték a kisebbségi sorba került magyarok népi (vagy mindennapi vagy tradicionális vagy populáris, ahogy tetszik) kultúráját. A magyar népi kultúra közhelyszerű erős táji-történeti tagolódása ily módon, más perspektívában ugyan, de tovább erősödött. Különbözőképpen alakult ugyanis a Csehszlovákiához került északi magyar nyelvterület (azon belül is a Pozsony-közeli Csallóköz, illetve a "mindentől távol eső" Ung-vidék, hogy Kárpátaljáról már ne is beszéljünk), továbbá a Románia fennhatósága alá került keleti, valamint a Jugoszláviához csatolt déli magyar nyelvterület lakosságának népi kultúrája. Ezek a területek egymáshoz képest, illetve

a területileg és népességileg jelentős mértékben megcsappant első világháború utáni Magyarországhoz képest is különbözőképpen fejlődtek, más-más külső hatások érték őket. Hogy konkrétan milyenek, arról bizony meglehetősen halvány elképzeléseink vannak csupán. A vizsgálódásokat persze még ma sem késő elkezdni, sőt bizonyos időbeli távolság még csak markánsabbá, észrevehetőbbé (!) teszi a különbségeket. Előadásomban a szlovákiai magyarok példájánál maradván néhány olyan szempontra, lehetőségre szeretném felhívni a figyelmet, amelyek vélhetően a többi, az anyanemzettől elszakított kisebbségi magyar közösség, de talán még a mai Magyarország szempontjából is hasznosítható lehet.

Az nyilvánvaló, hogy a különféle modernizációs folyamatok, a polgárosulás a 20. század első felére, de közepére egész biztosan egyrészt egységesítették a szlovákiai magyar tájegységek "népi kultúráját" is, másrészt viszont a polgárosult(abb) területek és azon vidékek között, ahová nem vagy csak részben jutottak el ezek a vívmányok (tehát "archaikusak" maradtak) még nagyobb szakadék keletkezett. Ki is alakult az a tévképzet, hogy ezek az "archaikus" kultúrával rendelkező vidékek (pl. Zobor-vidék, Gömör) a magyarabbak, ott van a "tisza forrás", míg a polgárosultabbak már "elfajzottak", ahogy Manga János fogalmaz egy dolgozatában: "internacionalizálódtak" (Manga 1939). Holott korántsem erről van szó. Tudatosítanunk kell, hogy az egyes szlovákiai magyar tájegységek kultúrája egy adott időszakban (mondjuk 1920-ban) a fejlődés nem azonos fázisát mutatja (fejlődésbeli fáziseltolódás), s az archaikusabb jellegű kulturális jelenségek kialakulását annak idején éppúgy különféle "idegen" hatások is segítették, mint az újabban, szemünk előtt lejátszódókat. Csak egy példa: a napjainkban futótűzként terjedő Valentin-napi szokások ellen divatos berzenkedni, mondván, hogy ez az angolszász szokás idegen népüktől, s csupán a nyugati (= külföldi, idegen) propaganda hatására nyer térségünkben is teret. Ez igaz, ám arról megfeledkeznek az ellenzői, hogy a karácsonyfa állítás szokása, vagy a húsvéti nyúl hozta tojás hiedelme ugyancsak idegen, német eredetű, s nagyon is szépen illeszkedik népünk szokásvilágába. A sort szinte vég nélkül folytathatnám.

A továbbiakban az elmúlt nyolcvan esztendő adminisztrációs-politikai változásainak a szerepét, azok határfokát kísérlem meg jelezni a "népi kultúrán" belül, pontosabban ezeknek a kérdéseknek a vizsgálatához igyekszem fogódzókat nyújtani. Ezt a kultúrát (is!) érték természetesen folyamatosan különféle külső és "felső" hatások,

kezdve a modern szemléletű földbirtokosok által meghonosított és a “nép” körében is elterjedt újításokkal a gazdálkodásban és mondjuk a televízió, internet hatásával bezárólag, ám ebben az áttekintésben **nem** az ilyen típusú jelenségekről lesz szó. Hangsúlyozni szeretném, hogy azokat a hatásokat igyekszem mindössze számba venni, amelyek kifejezetten az impériumváltásokhoz köthetőek.

Az természetesen egyértelmű, hogy ezeknek a társadalmi-politikai-adminisztratív változásoknak a hatásfoka nem mérhető azonnal a “népi kultúrán”, ám az is biztos, hogy ez – még ha a műveltségen belül nem is jelent olyan nagy törést, hogy új korszakról, periódusról beszélhessünk – finom kutatási módszerekkel, türelemmel mérhető.

Nyilvánvaló, hogy nem azonnali hatállyal, s az is valószínű, hogy nem gyökeresen, de a polgári demokratikus első Csehszlovák Köztársaság intézményrendszere (a hivatalok, az iskolarendszer, a katonaság stb.) hatással volt az odakerült szlovákiai magyarság mindennapi kultúrájára is. Igen tanulságosak azok a visszaemlékezések, amelyek a két világháború közötti “szlovenszkói magyar” értelmiségi fiatalok korabeli mentalitására vonatkoznak. Balogh Edgár és társai rendre elmondják, hogy óriási szakadék alakult ki közöttük, már a csehszlovák iskolarendszerben fölnevelkedett fiatalok és az “apák nemzedéke” között. Nehezen adatolható, de hosszabb távon a magyar lakosság viselkedéskultúráját, ízlésvilágát ugyanígy befolyásolhatták ezek és az alábbi tényezők is. A megváltozott piaci viszonyok, körzetek, a csehszlovák ipar árucikkei (pl. Baťa-cipők, textilipari termékek stb.) nem maradtak hatás nélkül a magyar földművesek gazdálkodására, a viseletére, lakáskultúrájára sem. Ugyanakkor ezek az olcsó gyáripai termékek villámgyorsan tönkretették a magyar kázműves- és kisipart, tehát jelentős társadalmi átrendeződést is vontak maguk után. A katonai szolgálat hatásai még a hagyományos táplálkozásban is módosulásokat eredményeztet, bár nyilvánvaló, hogy ebben szerepet játszottak a vendéglők, kereskedők stb. is. Az élesztővel keltett főtt tészták a szlovákiai magyarok népi táplálkozásában gyakorlatilag 1918 után, katonaviselt férfiak közvetítésével bukkannak föl (Pozsony környékén szórványosan talán korábban is). A karfiol ismerete, illetve annak rántott karfiolként való elkészítése szintén a cseh laktanyákat megjárt katonaviselt férfiak hozományának tekinthető, igazi elterjedése azonban csak a hatvanas-hetvenes évekre tehető.

Az uradalmi birtokok hatásáról a környező parasztság gazdálkodásában vannak már bizonyos ismereteink. Az 1919 tavaszán meghirdetett csehszlovák földtörvény értelmében főleg a magyar tulajdonú nagybirtokok jelentős hányada felosztásra került, s ide telepített cseh és morva kolonisták között osztódtak szét. Hogy ezek az idegen nyelvű és kultúrájú telepesek milyen hatással voltak a környező magyar parasztság kultúrájára, ill. hogy rájuk milyen hatással volt a környezet tradicionális kultúrája, arról még csak sejtéseink vannak. Kósa László hívta föl rá a figyelmet, hogy az egykori Csehszlovákiában honos községi krónikaírás Magyarországon ismeretlen volt. Vélhetően központi döntés hatására a két világháború között vezették be (tették kötelezővé) Csehszlovákia-szerte a községi krónikák vezetését. Amellett, hogy ezek a dokumentumok (már amennyiben megmaradtak) fontos forrásai lehetnek a néprajzi kutatások, érdemes lenne megvizsgálni a krónikás személyét, annak társadalmi helyzetét, megítélését egy-egy faluközösségen belül.

Az 1938-as határmódosulások nyomán egy sor "anyaországi" néprajzkutató jelent meg a visszacsatolt területeken, hogy az addig elhanyagolt szlovákiai magyar tájak "népi kultúráját", elsősorban persze annak archaizmusait felgyűjtse. Tudomásom szerint arra nem figyeltek oda, hogy ennek a "népi kultúrának" az alakulása volt-e, s ha igen, akkor milyen hatással volt a két évtizedes csehszlovák fennhatóság. Ugyanígy nincsenek adataink (legfeljebb sejtéseink) arról, mennyiben változtak a Magyarországhoz visszakerült lakosság életkörülményei, mindennapjai. Ugyanakkor tudjuk, hogy ezekben az időkben intézményesített gazdaképzés folyt, országszerte épültek az ONCSA-házak stb. Arról is van tudomásunk, hogy ebben az időben is sor került bizonyos belső telepítésekre: szegény sorsú, sokgyermekes magyar családokat igyekeztek megnyerni (több-kevesebb sikerrel), hogy a magyar-szlovák nyelvhatár közelében megtelepedve az ottani nemzetiségi statisztikát "javítsák". Ezeknek a tényeknek a néprajzi vizsgálata szintén várat magára, pedig nyilvánvalóan nem maradtak hatás nélkül a populáris kultúra alakulására sem.

A második világháború befejezése és az azt követő "hontalanság évei" meghatározó jelentőséggel bírnak a szlovákiai magyarság életében, így ezen belül a populáris kultúra alakulásában is. A csehországi deportálás, valamint lakosságcsere következményei, élményei egyrészt lecsapódtak a folklórban is (újabbán egy sor olyan publikáció látott napvilágot, amely az ilyen visszaemlékezések, személyes történelmeknek adott teret), ám valószínűleg ennél is fontosabbak azok a

tapasztalatok, amelyek felderítése még hosszú-hosszú évek kutatásainak tárgya kell, hogy legyen. Az őshonos magyar lakosság közé települt magyarországi szlovákok, s a két nép kapcsolatának a kérdései még szintén további, konkrét településekre lebontott kutatásokat igényelnek. Csak egy példa, amely a Magyarországról áttelepült szlovákok és a helyi magyar lakosság kulturális kapcsolataira vonatkozik:

A Mátra vidéki Kisnánáról több mint harminc szlovák család települt a Komárom megyei Kürtre. A kishánaiak hagyományos női teherhordó eszköze a hátikosár (*hátyik*) volt, míg a kürti asszonyok hagyományosan batyuzó lepedővel cipekedtek. A betelepültek Kürtön is a hátikosarat használták egy ideig, egy idős férfi helyben is készített még ilyen teherhordó eszközöket (még néhány tősgyökeres kürti magyar asszony számára is), ám a kishánai szlovákok egy idő után (nagyjából a hatvanas évek közepe táján) áttértek a batyuzásra. Adatközlőim úgy vallottak, hogy a batyuzó lepedő praktikusabb, mivel nem nyomja annyira a vállat és az ember ruháját sem szagatja ki hátul. Így mára a batyuzó lepedő teljesen kiszorította a hátikosarat, s néhány megmaradt példánya a padlásokon szolgál tárolóedényként tovább. E jelenség magyarázatára több lehetőség is kínálkozik: 1. meghalt az az idős ember, aki még Kisnánáról a betelepültekkel érkezve értett a kosárfonáshoz; 2. a környéken nem volt megfelelő mennyiségű és minőségű faanyag a hátikosarak készítéséhez; 3. a betelepültek a batyuzás átvételével is ösztönösen alkalmazkodtak az őshonos többség kultúrájához (lásd részletesebben: Liszka 1992, 55-56).

Néhány további példa a második világháború után az életmódban, mindennapi kultúrában, mentalitásban (?) bekövetkezett változásokra:

Nyilvánvaló, hogy a korábbi, magángazdaságokon alapuló gazdálkodási rendszert alapjaiban borította föl az 1948-ik évi kommunista hatalomátvétel, majd az azt követő szövetkezetesítés. Korábban a társas munkáknak igen fontos szerepük volt egy-egy faluközösség életében. A magángazdaságok megszűnésével ezek lehetőségei is a minimálisra csökkentek, és (szőlőtermesztő vidékeken) jószerevel a szüretre korlátozódtak, illetve a hatvanas-hetvenes évektől a házépítés során realizálódtak. Szabó László Alsó-Garam menti kutatásai során szépen felderítette, hogy a korábbi mezőgazdasági társas munkák szerepét mint vette át a térség falvaiban a házépítés: "A kollektivizálás vetett véget a társas munkáknak, amely a falu egyik legjelentékenyebb munkaszervezeti formája volt, s a nagycsaládok felbomlása után rokoni kapcsolatok alapján szerveződött elsősorban az Alsó-Garam mentén. Ma

néhány jelentéktelen munkát leszámítva csakis az építkezésnél kap szerepet, s esetleg a szüretnél. Csehszlovákiában ugyanis a háztájinak nincsen olyan jelentősége, szerepe, mint Magyarországon, s csupán a ház és a szőlő van magántulajdonban [megjegyzendő, hogy ez így nem teljesen igaz, bár a tendenciára jellemző. L.J. megj.], s ehhez valamint néhány családi eseménnyel járó munkához (lakodalmi főzés, disznóölés, temetés) kapcsolódhat már csak társas munka...

Az anyagi jólét leginkább az új épületek emelésében mutatkozik meg ezen a vidéken. Tömegesen állnak emeletes házak a falvakban, de a korábbi időszakot is már az építkezés hihetetlen előre törése, gazdag külsőségei jellemzik” (Szabó 1986, 73).

Mindez persze azt is jelenti, hogy a falusi és kisvárosi architektúra is gyökeresen átalakult a II. világháborút követő évtizedekben. Balassa M. Iván az Alsó-Garam mente falvainak népi építkezését az 1970-es évek első felében vizsgálva csalódottan állapította meg: *“a gyűjtés megindulásakor nyilvánvalóvá vált, hogy a községekben rendkívül kevés a 19-20. század fordulóját megelőző időben épült hagyományos paraszti épület. Ennek több oka van, az egyik a két világháború közötti erőteljes gazdasági fellendülés, és ennek következtében a falvak erőteljes átépülése. A másik ok a világháború eseményeiben kereshető, a Garam alsó folyásának mente hosszas csaták színhelye volt, a községek sora többször is gazdát cserélt, s így az épületek tetemes része elpusztult”* (Balassa 1990, 5). Mivel a szerző alapvetően az archaizmusokat kereste kutatásai során, tanulmányából sokkal többet nem lehet kihámozni a most tárgyalt időszak építkezésével kapcsolatban. A népi építkezésnek ez a gyökeres átalakulása azonban nem jellemző egységesen az egész, magyarok lakta térségre. A faluképek teljes átalakulása elsősorban a gazdagabb kistársföldi területekre a jellemző. Itt, s ezen belül elsősorban a Csallóközben a gyors átalakulást az 1966-os nagy árvíz erősen felgyorsította, hiszen ekkor egész falvak tűntek el a föld színéről (vö. Kovačevićová 1975, 46). Az újjáépítésben Szlovákia északi és keleti területeiről, valamint Csehországból érkező munkások, építő vállalatok is részt vettek. Az ő emléküket őrzik azoknak az újjáépült településeknek egyes utcanevei is (Galántai utca, Kassai utca, Pardubicei utca stb.). A keletibbi tájegységek, ill. a szlovákiai Kistársföld északibbi része viszont a mai napig sokat őriznek a “hagyományos népi architektúra” elemeiből, bár ott is gyökeres átalakulásokra került sor már az ötvenes évektől. Vajkai Aurél kutatásaiból tudjuk, hogy a bányászatból

élő, Gömör megyei Rudnán 1955-ben 168 kész ház állott, s ebből 36 új, vakolatlan építmény. Az ezekben az években épült emeletes családi házak alaprajzait is közli a szerző (Vajkai 1976, 152, továbbá: 154-156). Vajkai kutatásainak időpontjában (1956-ban, majd 1965-ben) a szomszédos Kőrös építményeire alapvetően a húszas-harmincas években készült lakóházak voltak a jellemzőek, azokban az években vezették be a villanyt, kapott a falu rendszeres autóbuszjáratot, építettek bekötőutat stb. (Vajkai 1976, 169). Lakói azonban – nyilván a közmondásszerű piacozási hajlamaiknak köszönhetően – a hatvanas-hetvenes évek fordulójára viszonylagos anyagi jólétre szert téve hatalmas, inkább státusz-szimbólumként szolgáló három (sőt négy!) szintes, jórészt kihasználatlan házakat építenek. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy ezek az építmények a korábbi horizontális megoldással szemben, vertikálisan valósítanak meg egy hagyományos paraszti életideált. Ezekben a házakban ugyanis a család alapvetően a földszinten található konyha /és amolyan nappali/ funkcióval bíró helyiségben éli életét, míg az emeleten található hálószobákban alszik. A második emeleti, utcára néző helyiségek, rossz nyelvek szerint be sincsenek rendezve, csak egy hatalmas, díszes csillár éktelenkedik bennük, amit esténként rendre föl is kapcsolnak, hogy “lássa a falu népe...”. Valahol tehát a tisztaszoba funkcióját töltik be ezek a helyiségek...) E két példa azonban valószínűleg inkább kivételnek minősül, s általánosságban elmondható, hogy a keleti országrészekben az építkezési láz jó egy-másfél évtizedes késésben volt a kistelepülések viszonyához képest, s a kilencvenes évek gazdasági visszaesése következtében meg is torpant. Pontos adataink a kérdéskörrel nincsenek (talán a statisztikai felmérések, szociológiai vizsgálatok eredményei többet tudnának erről mondani). Az ízlésvilágban, életmódban, lakáskultúrában bekövetkezett, néprajzi módszerekkel mérhető változások jellegéről keveset tudunk.

A háború utáni Szlovákia jellegzetes munkáséletformája lett az ingázás. Bár egész új jelenségnek tűnik kultúránkban, mégis vannak azért előzményei, mint amilyen a gömöri erdei munkások életmódja, akik egy-két hétre is elmentek az erdőbe, elemózsiájukat *hetistarisznyában* kötve a hátukra. Hasonló életforma volt a kistelepülési Kürt (Komárom m.) távírásszállásosoké, akik az egész országot járva építették ki a telefonos hálózatot. Amíg erről az életformáról viszonylag jó (bár publikálatlan) ismereteink vannak, addig az ingázó munkások helyzetével, életformájával inkább a statisztikusok, szociológusok foglalkoztak (vö. Gyurgyík 1990).

A vallási életben is gyökeres változásokra került sor elsősorban az 1948-as kommunista hatalomátvétel után. A közösségi vallásgyakorlatot adminisztratív úton igyekeztek lehetetlenné tenni (így a körmeneteket, búcsújárásokat betiltották). A hatósági tilalmakat megkerülendő a szlovákiai magyar hívők Magyarországon igyekeztek részt venni olyan egyházi-vallási rendezvényeken, amelyekre szülőföldjükön nem volt módjuk.

Mint ismereteink fehér foltjait említhetem még meg a különféle diákszokásokat, - babonákat, illetve a kerek születésnapok (ötvenesek, hatvanasok) faluhelyen történő közös megünnepléseit. Utóbbi téma esetében üde kivételnek számítanak Nagy Ilona nagyfödémesi témájú dolgozatai (Nagy 1994; Nagy 1999). Jelzem, hogy nem elszigetelt nagyfödémesi jelenségről van szó, hiszen Mátyusföld több településén is adathozható a szokás.

Az időbeli közelség miatt nincs mit csodálkoznunk azon (bár közben nem is nyugtathat meg bennünket ez a tény), hogy a fentieknél is kevesebb adattal, fogózóval rendelkezünk az 1989-es társadalmi-politikai változások hatásairól a populáris kultúrában. Viga Gyula, felső-bodrogközi kutatásai margójára jegyzi meg, hogy *“külön vizsgálatot érdemelne az 1990-es évek változása, ami sok tekintetben emlékeztet a magyarországi folyamatokra. A fiatalok nem kívánnak visszatérni – kevés kivétellel – falujukba, a tőkehiány és az értékesítés bizonytalansága nem tette vonzóvá a mezőgazdálkodást.*

Az idősebbek közül igen sokan visszaigénylik a földjüket, a munkaerő- és tőkehiány azonban őket is sújtja. Egymással összefüggő gazdasági, társadalmi, politikai folyamatokat indukált ebben a térségben is – azok minden ellentmondásával – a 20. század, melynek vizsgálata inkább szociológiai feladat, jóllehet tanulmányozása fontos tanulságokat rejthet a kultúra változásának vonatkozásában is” (Viga 1996, 139).

Ezek a megállapítások csak részben érvényesek a térség nyugati felének viszonyaira. Itt ugyanis mind a mezőgazdaságban, mind a gazdasági élet egyéb szféráiban (pl. különféle kiskereskedések, vendéglők stb. megnyitása) nagy vállalkozó kedvre valló fellendülés volt tapasztalható a rendszerváltás követő években, ami igaz, az utóbbi esztendőben visszaesni látszik (a komáromi hajógyár lassú halódása például a helyi kiskereskedés visszaesését is jelenti, miközben – paradox módon – sorra jelennek meg a hatalmas, multinacionális bevásárló központok

a város peremén). Az új gazdasági-kereskedelmi lehetőségek nyilvánvalóan kihatással vannak az egész életmódra, értékrendre, viselkedéskultúrára stb. ezek vizsgálatával még nem foglalkoztunk, pedig egy szociálintropológiai felmérés kétségkívül tanulságos lehetne.

Az 1989-et követő határmegnyitás, az utazási lehetőségek, a nyugati árucikkek beözönlésének a hatása a településképek alakulásán már most kézzelfoghatóan lemérhető. A növénykultúrában szinte futótűzként terjed az osztrák-bajor vidékek jellegzetes dísznövénye, a futómuskátli, valamint a szurfínea; néhány esztendő alatt a legintimebb családi ünnepnek számító karácsony megünneplésénél létjogosultságot nyert az adventi koszorú, illetve a Valentin-napi ajándékozás szokása. Terjedőfélben van a Haloween stb. stb.

Ha lehet, még a fentieknél is bonyolultabb és (1993) kényesebb kérdés annak megválaszolása, hogy vajon az önálló Szlovákia létrejötte volt-e lemérhető hatással a szlovákiai magyarok populáris kultúrájának alakulására? Az nyilvánvaló, hogy azok a kistermelők, akik terményeiket (zöldség, gyümölcs) korábban elsősorban a cseh és morva országrészekben értékesítették, a közbeékelődött új határ miatt fokozatosan kiszorultak (-tak) a cseh piacról. Ezzel a kulturális érintkezés egy lehetősége is megszűnt, aminek konkrét kihatásai csak hosszabb távon lesznek tán lemérhetőek. Ugyanígy bonyolultabbá vált a szlovákiai magyar fiatalok cseh főiskolákon és egyetemeken való továbbtanulása. A magyar legényeket ezentúl a szlovák és nem a csehszlovák hadseregbe sorozzák be. Szolgálati idejük alatt (amit természetesen le) nem kerülnek kapcsolatba cseh sorstársaikkal. Ezek a tények is a kulturális kapcsolatok újabb csatornáit zárták el.

Összegzésképpen elmondható, hogy ezeknek az első pillantásra aprónak és jelentéktelennek tűnő hatásoknak az összege szinte észrevétlenül, ám mégis szemünk előtt változtatták meg a szlovákiai magyarság mindennapi kultúráját. És tegyük hozzá: mentalitását. Talán mélyebb néplélektani, mentalitástörténeti, szociológiai és településtörténeti kutatások tudnak majd választ adni arra a kérdésre, hogy például a Magyarországon és Szlovákiában található két Komárom lakosainak miért oly különböző a mentalitása, viselkedéskultúrája?

És ez a szlovákiai magyar mai mindennapi kultúra minden, látszólag azonos mértékben és irányban ható közös tendenciák ellenére ma már más, mint a kárpátaljai, vajdasági vagy erdélyi magyarság kultúrája. Nyilvánvaló persze, hogy ezek a kultúrák a magyar népi kultúra táji-történeti tagolódása értelmében mindig is különböztek egymástól. A mai különbözőségek konkrét okai azonban figyelmes kutatással talán tetten érhetőek.

Irodalom

Balassa M. Iván

1990 Az Alsó-Garam menti magyar falvak települése, építkezése és lakásberendezése. *Ház és Ember* 6. Szentendre 5-38. p.

Gyurgyík László

1990 Ingázás Szlovákiában – adalékok egy társadalmi-gazdasági jelenség megközelítéséhez. *Új Mindenes Gyűjtemény* 9. Bratislava 139-156. p.

Kovačevićová, Soňa

1975 *Vkus a kultúra ľudu*. Bratislava

Liszka József

1992 *Fejezetek a szlovákiai Kisalföld néprajzából*. Budapest

1998 A (cseh)szlovákiai magyarság populáris kultúrája 1918-1998. Vázlat. In *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918-1998*. Szerk. Tóth László. Budapest 168-206. p.

2002 A szlovákiai magyarok néprajza. Budapest–Dunaszerdahely

Manga János

1939 A visszatért Felvidék néprajza. In *A visszatért Felvidék adattára*. Szerk. Csátár István és Ölvedi János. Budapest 211-241. p.

Nagy Ilona

1994 Korcsoport találkozók. Adalékok egy antropológiai elemzéshez. *Arrabona* 31-33. Győr, 385-394. p.

1999 Esettanulmány az ajándékozás antropológiájához: az ötvenévesek megajándékozása. In *Démonikus és szakrális világok határán. Mentalitástörténeti tanulmányok Pócs Éva 60. születésnapjára*. Szerk. Benedek Katalin – Csonka-Takács Eszter. Budapest, 607-616. p.

Vajkai Aurél

1976 Lúdová architektúra v obci Rudná. In *Gemer. Národopisné štúdie* 2. Szerk. Adam Pranda. Rimavská Sobota 145-174. p.

Viga Gyula

1996 *Hármas határon. Tanulmányok a Bodroghöz változó népi kultúrájáról*. Miskolc

1999 A hagyomány és változás néhány kérdése a magyar népi kultúrában. *Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve* XI. Szolnok, 59-63. p.